

BIOLOGY

UDC 343.148

EOI 10.11232/2663-4139.11.01

П РАВОВІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ БАТЬКІВСТВА ПРИ ПРОВЕДЕННІ МОЛЕКУЛЯРНО-ГЕНЕТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Канава Олена Юріївнасудовий експерт сектору молекулярно-генетичних досліджень, відділу біологічних досліджень та обліку
Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України

УКРАЇНА

Анотація.

В статті поданий аналіз молекулярно-генетичної експертизи, яка проводиться з метою засвідчення батьківства та встановлення родинних зв'язків. Найбільш поширені випадки проведення молекулярно-генетичної експертизи – це визначення батьківства (як у судовому, так і в позасудовому порядку), а також випадки проведення тесту для встановлення спорідненості в спадкових справах та ідентифікації безвісти зниклих осіб. Визнання батьківства — це волевиявлення особи, яка вважає себе батьком дитини і це одне з найактуальніших питань у сімейному праві України. Адже факт походження дитини від даного чоловіка спричиняє необхідність виконання обов'язків батька, визначених українським законодавством. А це в свою чергу приводить до питання щодо визнання або оспорування батьківства. Актуальність даного дослідження обґрунтована тим, що в даний час найбільш ефективним і сучасним методом, який використовується в експертно-криміналістичних підрозділах органів внутрішніх справ України, для встановлення походження біологічного сліду від певної особи; спорідненості є метод ДНК-аналізу, який дозволяє провести ідентифікацію людини майже з 100% вірогідністю при порівнянні даних ДНК, отриманих при встановленні кісткових решток або слідів біологічного походження з даними ДНК зразків родичів безвісно зниклих осіб або встановлення родинних зв'язків, представлених для порівняння, та можливості відповісти на питання, саме в аспекті визначення батьківства. Таким чином молекулярно-генетична експертиза, являється одним з основних доказів при встановленні батьківства, або оспоруванні, оскільки несе велику доказову інформацію. Також в статті розглядаються проблеми, що виникають під час визнання батьківства в судовому порядку. Окремо розглянуто аспекти, що мають місце під час аналізу правового статусу осіб, які можуть звертатися до суду з позовом про визнання батьківства, та роль судової молекулярно-генетичної експертизи із цього питання. Молекулярно-генетична експертиза – дослідження експертом на основі спеціальних знань об'єктів біологічного походження людини з метою встановлення їх генетичних ознак.

Ключові слова: молекулярно-генетична експертиза; ДНК-профіль; сімейний кодекс України; STR-локуси (Short Tandem Repeats); букальний епітелій; біологічні зразки.

© Канава О.Ю., 2020

© Kanava O., 2020

<https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/2663-4139><https://eoi.citefactor.org/10.11232/2663-4139.11.01>

Постановка проблеми: В українському законодавстві не прописано повністю порядок встановлення батьківства з різних причин. Чинне законодавство України не окреслило коло осіб, які мають право звертатися до суду для встановлення батьківства. Особливості доказування у справах про встановлення факту батьківства є різними. Вони залежать від того, на підставі якого нормативно-правового акту суд вирішуватиме питання про встановлення відповідного юридичного факту. Сама процедура встановлення батьківства є недосконалою. Зважаючи на це значення дослідження даного питання є дуже актуальним.

Одним із засобів встановлення або оспорювання батьківства являється судова молекулярно-генетична експертиза. За її технологіями можливо:

- 1) досліджувати практично всі тканини, які містять ДНК;
- 2) біологічні об'єкти, які забруднені мікрофлорою;
- 3) мікрокількості біологічного матеріалу (для встановлення якісного ДНК-профілю потрібні лише 6 -9 ядровмісних клітин);
- 4) змішані сліди, особливо у випадках дослідження об'єктів за фактом вчинення злочинів на статевому ґрунті [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій: Питання дослідження процедури взяття ДНК та вилучення біологічних зразків належного зберігання слідів біологічного походження розглядалися у працях С.С. Бичкової, В.А. Ватрас, Х.І. Вонсович, Бронникової М.А, Старовойтової В.І., Авер'янової Т.В., Гаврика В.О., Коропецького С.О., Матарикіної О.В. та інших, проте не всі питання даної проблеми висвітлені.

Мета даної роботи є висвітлення проблемних питань при проведенні молекулярно-генетичної експертизи з метою визначення батьківства при проведенні молекулярно-генетичної експертизи та в законодавчому порядку.

Виклад основного матеріалу:

В останній час набуває поширення судова молекулярно-генетична експертиза, оскільки її висновок на 100% дає ствердну відповідь, чи є дана особа батьком (матір'ю) дитини, чи ні.

Батьки – це головні люди, які виховують та показують приклад для своїх дітей. Вважається, що діти стають кращими версіями своїх батьків. В сучасному світі саме за допомогою тесту ДНК можна на 100 % впевнитися в родинних зв'язках. На даний час в Україні встановлено 3 способи походження дитини від батька:

1. За законом (народження дитини, осіб, що перебувають в шлюбі).
2. За законом на підставі заяви батьків.
3. За рішенням суду.

Справи про встановлення батьківства розглядаються в порядку позовного провадження. Спочатку необхідно подати позовну заяву до районного суду за місцем проживання або за місцем проживання відповідача. Тут слід керуватися нормами Цивільного процесуального кодексу від 18.03.2004 № 1618-IV (далі – ЦПК).

До заяви також необхідно подати копію документу, що посвідчує сплату судового збору, копію свідоцтва про народження дитини, але якщо надати її неможливо, то суд звертається до органів РАЦС.

Підставою для визнання батьківства є будь які дані, що підтверджують походження дитини від конкретної особи.

Згідно ст. 76 ЦПК докази можуть бути наступними:

1. Показання свідків.
2. Письмові докази.
3. Речові докази.
4. Звуко- та відеозаписи.
5. Висновки експертів.

ЦПК не встановлює чіткої ієрархії серед доказів, тому всі перераховані докази мають рівну юридичну силу [2].

Однак, головним доказом є саме результат аналізу ДНК. Його вірогідність складає 99,99 %. Саме тому зараз у питаннях батьківства проводиться молекулярно-генетична експертиза.

Дана експертиза призначається в таких випадках:

- при встановленні або оспорюванні батьківства та справах спадщини за заявою поданою до суду. В даному випадку до суду відправляють висновок судового експерта.

- при встановленні або оспорюванні батьківства та справах спадщини за заявою фізичної особи, яка заповнюється саме в закладі проведення експертизи. В даному випадку до фізична особа отримує висновок судового експерта (висновок експертного дослідження) при зверненні до НДЕКЦ МВС. Окрім біологічних зразків осіб на дослідження, в даному випадку можуть бути направлені предмети дослідження (гребінці, зубні щітки).

- при спадкових справах, у разі смерті одного з батьків, на судову молекулярно-генетичну експертизу направляються кісткові рештки або біологічні зразки.

Отже, на сьогоднішній день молекулярно-генетична експертиза є найбільш інформативна і дозволяє досліджувати особливі ділянки ДНК, строго специфічні для кожного індивіда та отримувати унікальний генетичний "паспорт" людини. Саме завдяки молекулярно-генетичній експертизі відбувається індивідуалізація ознак, що визначаються на рівні ДНК, і зберігаються незмінною протягом усього життя людини [3].

Використання в судовій ідентифікації молекули ДНК базується на певних її властивостях, що дозволяють ефективно досліджувати її в судовій ідентифікації:

1. Унікальність індивідуальної ДНК. Кожна людина в світі генетично індивідуальний (крім однойцевих близнюків, які, по суті, є клонами).

2. Генетична сталість організму. Генетична інформація не змінюється з плином життя, а також в залежності від типу клітин, з яких була виділена ДНК.

3. Чутливість методу. Для сучасних методів ДНК-аналізу досить навіть декількох крапель крові, або зразка слини.

4. Відносна стабільність молекул ДНК. На відміну від білків, які є нестабільними структурами, молекула ДНК має підвищену стійкість до впливів навколишнього середовища [4]

Молекулярно-генетична експертиза – дослідження експертом на основі спеціальних знань об'єктів біологічного походження людини з метою встановлення їх генетичних ознак [5].

На сьогоднішній день судовими експертами проводиться велика кількість молекулярно-генетичних експертиз, пов'язаних з встановленням та/або оспорюванням батьківства, тому при надання на дослідження об'єкта. дослідження слід звернути увагу на пакування та вибір наданого на дослідження об'єкта. Оскільки, незважаючи на те, що ДНК є однією з найбільш стійких біомолекул, при недотриманні умов зберігання ДНК може зруйнуватися за декілька діб [6]. У зв'язку з вищезазначеним вкрай важливо створити оптимальні умови для зберігання об'єктів дослідження: за необхідності висушувати об'єкт при кімнатній температурі, без доступу прямих сонячних променів та використання нагрівальних приладів; в якості пакувального матеріалу використовувати щільні паперові конверти [9, с.8]. При вилученні біологічних зразків, особливо крові, на молекулярно-генетичне дослідження краще направляти матеріал у висушеному вигляді на фрагменті марлевої серветки.

Для проведення батьківства необхідна присутність трьох осіб: ймовірного батька, матері та дитини. Відбір зразків відбувається згідно інструкції. Найбільш розповсюдженим є відібрання букального епітелію. Даний метод є безпечним, він проводиться з використанням стерильних ватних паличок та щіточок.

Після відібрання експериментальних зразків судовим експертом складається акт відбору зразків підписаний трьома учасниками (якщо дитина малолітня або неповнолітня, то лише батьками. Також підписується згода на обробку персональних даних всіх учасників, а також завіряються підписами копії документів (паспорти, свідоцтва. Відібрані зразки поміщуються до паперових конвертів, що також завіряються підписами учасників та печатками закладу.

Після отримання ДНК-профілю матері, ймовірного батька та дитини судовим експертом проводиться порівняння ДНК-профілів між собою. Експерт не може стверджувати, що зразки тотожні, навіть коли це очевидно. Тому що теоретично можливі люди з однаковим генотипом (навіть не родичі). Ця імовірність дуже мала, але знехтувати нею судовий експерт не має права, тому дану ймовірність необхідно обчислити. Дані обчислення проводиться за статистичними формулами. Таким чином визначається ймовірність випадкового збігу сукупності генетичних ознак.

Окрім батьківства судова молекулярно-генетична експертиза вирішує питання спорідненості, що актуально при майнових справах. Для проведення спорідненості необхідно дві особи, що являються близьким родичами (дитина, батько або мати). Також важливу роль має судова молекулярно-генетична експертиза при проведенні ідентифікації особи, оскільки дозволяє встановити родинні зв'язки між кістковими рештками та зразками родичів.

Проведення судової молекулярно-генетичної експертизи складається з декількох етапів:

- першим етапом є збір матеріалів для аналізу ДНК. Стандартним матеріалом для генетичного аналізу є букальний епітелій, який збирається за допомогою ватної палички. Мазок необхідно взяти у ймовірного батька, матері та дитини. При проведенні судової молекулярно-генетичної експертизи в НДЕКЦ МВС на адресу суду відправляється клопотання, в якому судовий експерт зазначає дату та час прийому вказаних вище осіб і самостійно відбирає зразки букального епітелію (дана процедура обов'язково проводиться при всіх учасниках справи (ймовірного батька, матері та дитини) у кімнаті відбору зразків. Провести експертизу ДНК можна також і з нестандартними зразками (нігті, волосся та ін.);

- другий етап проведення експертизи або експертного дослідження судовим експертом;

- третій етап власне оформлення результатів експертизи та передача їх замовнику.

Якщо замовником являвся суд, то після передачі результату генетичної експертизи до суду, ним виноситься рішення про визнання батьківства.

Водночас, висновки судової молекулярно-генетичної експертизи суд оцінює з урахуванням положень статті 89 ЦПК України, згідно з якою жодні докази не мають для суду заздальгідь встановленої сили, суд оцінює належність, допустимість, достовірність кожного доказу окремо, а також достатність і взаємний зв'язок доказів у їх сукупності. На підставі спільної заяви матері дитини та батька, згідно зі ст. 126 СК, а також рішення суду про визнання батьківства та або оспорювання орган державної реєстрації актів цивільного стану підтверджує батьківство шляхом внесення

відповідних змін до актового запису про народження та видає нове свідоцтво про народження. Рішення суду про встановлення батьківства не замінює собою документи, що видаються органом державної реєстрації актів цивільного стану, а є тільки підставою для отримання вказаних документів [2].

Висновок. Для встановлення або оспорювання батьківства необхідно надати заяву до суду або установи в якій буде проводитися експертиза, надати зразки або об'єкти дослідження для подальшого проведення дослідження та після цього отримати висновок судового експерта, оскільки саме судова молекулярно-генетична експертиза дозволить з точністю відповісти на спірні питання під проведення цивільних справ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Пименов, М.Г., Культин, А.Ю. & Кондрашов, С.А. (2001). *Научные и практические аспекты криминалистического ДНК-анализа*. МГУ ЕКЦ МВД России.
- [2] *Цивільний кодекс України*. Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.
- [3] Иванов, П.Л. (2003). Индивидуализация человека и идентификация личности. *Молекулярная биология в судебной медицине. Вест. Рос. Акад. наук.*, 73(12), 1097 с.
- [4] Рогаев, Е.И. (1989). ДНК ищет преступника. *Здоровье*, (2), 18.
- [5] Аббасов, Р.Г., Повх, А.С. & Романчук, С.М. (2018). *Методика проведения молекулярно-генетичних досліджень*. Київ.: ДНДЕКЦ МВС України.
- [6] Єрмолаєва, А.О. & Лагус, В.І. (2006). *Особливості збирання, зберігання та направлення біологічних слідів людини на молекулярно-біологічну експертизу: Методичні рекомендації ДНДЕКЦ МВС України*. Київ.

LEGAL ASPECTS OF PATERNITY IN MOLECULAR-GENETIC RESEARCH

KANAVA O., forensic expert of the sector of molecular genetic research, department of biological research and accounting
Kharkiv Scientific Research Forensic Center of the MIA of Ukraine

UKRAINE

Abstract. The article presents an analysis of molecular genetic examination, which is conducted to verify paternity and establish family ties. The most common cases of molecular genetic examination are the determination of paternity (both in court and out of court), as well as cases of testing for kinship in hereditary cases and identification of missing persons. Recognition of paternity is the expression of the will of a person who considers himself the father of a child and is one of the most pressing issues in family law in Ukraine. After all, the fact that the child is descended from this man makes it necessary to fulfill the responsibilities of the father, defined by Ukrainian law. And this in turn leads to the question of recognition or challenge of paternity. The relevance of this study is justified by the fact that currently the most effective and modern method used in forensic departments of internal affairs of Ukraine, to establish the origin of a biological trace of a person; kinship is a method of DNA analysis, which allows the identification of a person with almost 100% probability by comparing DNA data obtained by establishing bone remains or traces of biological origin with DNA data from samples of relatives of missing persons or establishing family ties presented for comparison, and the ability to answer questions, precisely in terms of determining paternity. Thus, molecular genetic examination is one of the main pieces of evidence in establishing paternity, or challenge, because it carries a lot of evidence. The article also considers the problems that arise during the recognition of paternity in court. The aspects that take place during the analysis of the legal status of persons who can apply to the court with a claim for recognition of paternity, and the role of forensic molecular genetic expertise on this issue are considered separately. Molecular genetic examination - research by an expert on the basis of special knowledge of objects of biological origin of man in order to establish their genetic characteristics.

Keywords: *molecular genetic examination; DNA profile; family code of Ukraine; STR-loci (Short Tandem Repeats); buccal epithelium; biological samples.*

© Канава О.Ю., 2020

© Kanava O., 2020

<https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/2663-4139>
<http://eoi.citefactor.org/10.11232/2663-4139.11.01>